ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 8ης Σεπτεμβρίου 2016 [1]

Υπόθεση C-584/15

Glencore Céréales France
κατά
Etablissement national des produits de l'agriculture et de la mer (FranceAgriMer)
[αίτηση του Tribunal administratif de Melun
(διοικητικού δικαστηρίου του Melun, Γαλλία)

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως — Οφειλόμενοι τόκοι — Προθεσμία παραγραφής — Έναρξη της προθεσμίας — Διακοπή της προθεσμίας — Ανώτατο όριο»

1. Η παραγραφή αποτελεί κλασική νομική έννοια η οποία έχει παραμείνει αναλλοίωτη με την πάροδο του χρόνου. Χωρίς την παραμικρή αμφιβολία περί τούτου, ο Karl Friedrich von Savigny υποστήριζε, ήδη από το 1841, ότι πρόκειται για «έναν εκ των πλέον σημαντικών και ευεργετικών νομικών θεσμών» [2]. Ενόψει των περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, θα μπορούσε να προστεθεί ότι πρόκειται επίσης για έναν από τους θεσμούς με τις μεγαλύτερες δυσκολίες εφαρμογής.

2. Η εταιρία Glencore Céréales France (στο εξής: Glencore) υποχρεώθηκε να επιστρέψει στον αρμόδιο γαλλικό οργανισμό ενισχύσεις κατά την εξαγωγή που είχε λάβει αχρεωστήτως. Αργότερα, όταν ο εν λόγω οργανισμός αξίωσε την καταβολή τόκων επί του επίμαχου προς επιστροφή ποσού, η Glencore επικαλέστηκε παραγραφή της αξιώσεως αυτής, ισχυριζόμενη, συγκεκριμένα, ότι το ποσό των τόκων δεν περιλαμβανόταν στο αίτημα καταβολής της κύριας οφειλής.

3. Δεδομένου ότι οι ενισχύσεις κατά την εξαγωγή προέρχονταν από ευρωπαϊκούς πόρους, η διαφορά ασκεί επιρροή στα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, αντικείμενο του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 [3], ο οποίος αποτελεί την οριζόντια νομοθεσία στον τομέα της καταπολεμήσεως της απάτης. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως παρέχει τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να εμπλουτίσει περαιτέρω, εν προκειμένω σε σχέση με την οφειλή τόκων, την ήδη πλούσια ως προς άλλες πτυχές του ιδίου νομοθετικού κειμένου νομολογία του.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — «Die Klagverjährung gehört unter die wichtigsten und wohlthätigsten Rechtsinstitute», σε *System des heutigen römischen Rechts*, 5ος τόμος, Βερολίνο, 1841, σ. 272.

3 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 1995, L 312, σ. 1).

I – Νομοθετικό πλαίσιο

Α – *Δίκαιο της Ένωσης*

Κανονισμός 2988/95

4. Η τέταρτη και η πέμπτη αιτιολογική σκέψη έχουν ως εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι η αποτελεσματική καταπολέμηση της απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων των Κοινοτήτων απαιτεί την καθιέρωση ενός κοινού νομικού πλαισίου σε όλους τους τομείς που καλύπτονται από τις κοινοτικές πολιτικές·

[Εκτιμώντας] ότι τα είδη συμπεριφοράς που στοιχειοθετούν παρατυπίες καθώς και τα αντίστοιχα διοικητικά μέσα και κυρώσεις προβλέπονται σε τομεακούς κανόνες σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό».

5. Η ένατη αιτιολογική σκέψη επισημαίνει τα εξής:

«[Εκτιμώντας] ότι τα κοινοτικά μέτρα και κυρώσεις που θεσπίζονται για την επίτευξη των στόχων της κοινής γεωργικής πολιτικής αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των καθεστώτων ενίσχυσης· ότι έχουν αυτοτελή σκοπό […]· ότι η αποτελεσματικότητά τους πρέπει να εξασφαλίζεται με την άμεση εφαρμογή του κοινοτικού κανόνα […]».

6. Το άρθρο 1, υπό τον τίτλο «Γενικές αρχές», ορίζει:

«1. Για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων [της Ένωσης] θεσπίζονται γενικοί κανόνες σχετικά […] με διοικητικά μέτρα και κυρώσεις για τις παρατυπίες βάσει του κοινοτικού δικαίου.

2. Παρατυπία συνιστά κάθε παράβαση διάταξης του δικαίου [της Ένωσης] που προκύπτει από πράξη ή παράλειψη ενός οικονομικού φορέα, με πραγματικό ή ενδεχόμενο αποτέλεσμα να ζημιωθεί ο γενικός προϋπολογισμός των Κοινοτήτων ή προϋπολογισμός διαχειριζόμενος από τις Κοινότητες, είτε με τη μείωση ή ματαίωση εσόδων που προέρχονται από ίδιους πόρους που εισπράττονται απευθείας για λογαριασμό της [Ένωσης], είτε με αδικαιολόγητη δαπάνη.»

7. Κατά το άρθρο 3:

«1. Η προθεσμία παραγραφής της δίωξης είναι τετραετής από τη διάπραξη της παρατυπίας που ορίζεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1. […]

Για τις διαρκείς ή επαναλαμβανόμενες παρατυπίες, η παραγραφή τρέχει από την ημέρα που έπαυσε η παρατυπία. […]

Η παραγραφή της δίωξης διακόπτεται από κάθε πράξη που φέρεται εις γνώσιν του ενδιαφερόμενου, προέρχεται από την αρμόδια αρχή και αποσκοπεί στη διερεύνηση ή τη δίωξη της παρατυπίας. Η προθεσμία παραγραφής αρχίζει και πάλι να τρέχει μετά από κάθε διακοπή της.

Εντούτοις, η παραγραφή επέρχεται το αργότερο κατά τη λήξη χρονικού διαστήματος ίσου τουλάχιστον του διπλασίου της προθεσμίας παραγραφής, εφόσον η αρμόδια αρχή δεν έχει επιβάλει κάποια κύρωση, εκτός από τις περιπτώσεις που η διοικητική διαδικασία ανεστάλη σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1.

2. Η προθεσμία εκτέλεσης της απόφασης που καθορίζει τη διοικητική ποινή είναι τριετής. […]

Οι περιπτώσεις διακοπής και αναστολής ρυθμίζονται από τις σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου.

3. Τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια εφαρμογής προθεσμίας μεγαλύτερης από την προβλεπόμενη στις παραγράφους 1 και 2 αντιστοίχως.»

8. Κατά το άρθρο 4:

«1. Κάθε παρατυπία συνεπάγεται, κατά γενικό κανόνα, την αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους:

— με την υποχρέωση καταβολής των οφειλομένων ή επιστροφής των αδικαιολογήτως εισπραχθέντων ποσών,

[…]

2. Η εφαρμογή των μέτρων της παραγράφου 1 περιορίζεται στην αφαίρεση του εξασφαλισθέντος οφέλους προσαυξημένου, εφόσον προβλέπεται, με τόκους που δύνανται να καθοριστούν κατ' αποκοπήν.

[…]»

Τομεακή ρύθμιση

α) Επιστροφές κατά την εξαγωγή γεωργικών προϊόντων

9. Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 3665/87 της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1987, για κοινές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα [4], καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 800/1999 της Επιτροπής, της 15ης Απριλίου 1999 [5], έχει, όμως, κατά χρόνον εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, όπως είχε τροποποιηθεί με τον κανονισμό (ΕΚ) 495/97 [6].

10. Το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 ορίζει:

«[…] σε περίπτωση αχρεωστήτως καταβληθείσας επιστροφής, ο δικαιούχος επιστρέφει τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε κύρωσης που εφαρμόζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1, πρώτο εδάφιο, τα οποία προσαυξάνονται με τόκο που υπολογίζεται με βάση το χρόνο που διέρρευσε μεταξύ της καταβολής και της απόδοσης του ποσού. Εντούτοις:

[…]

β) όταν η εγγύηση έχει ελευθερωθεί, ο δικαιούχος καταβάλλει το ποσό της εγγύησης που θα είχε καταπέσει προσαυξημένο με τόκο που υπολογίζεται από την ημερομηνία ελευθέρωσης της εγγύησης μέχρι την προηγούμενη ημέρα της ημερομηνίας πληρωμής.

[…]»

4 — ΕΕ 1987, L 351, σ. 1.

5 — Με τον ίδιο κατ' ουσίαν τίτλο (ΕΕ 1999, L 102, σ. 11).

6 — Κανονισμός της Επιτροπής, της 18ης Μαρτίου 1997, για τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 3665/87 για κοινές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα και του κανονισμού (ΕΟΚ) 3719/88 περί κοινών κανόνων εφαρμογής του καθεστώτος πιστοποιητικών εισαγωγής, εξαγωγής και προκαθορισμού για τα γεωργικά προϊόντα (ΕΕ 1997, L 77, σ. 12).

β) Έλεγχος των προϊόντων υπό καθεστώς παρεμβάσεως

11. Μολονότι ο κανονισμός (ΕΟΚ) 3002/92 της Επιτροπής, της 16ης Οκτωβρίου 1992, περί θεσπίσεως κοινών λεπτομερών κανόνων για τον έλεγχο της χρησιμοποίησης ή/και του προορισμού των προϊόντων που προέρχονται από την παρέμβαση [7], καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 1130/2009 της Επιτροπής, της 24ης Νοεμβρίου 2009 [8], υπό τον ίδιο τίτλο, εξακολουθεί, εντούτοις, να έχει κατά χρόνον εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, όπως είχε τροποποιηθεί με τον κανονισμό (ΕΚ) 770/96 της Επιτροπής, της 26ης Απριλίου 1996 [9].

12. Κατά το άρθρο 5α, παράγραφος 1, του κανονισμού 3002/92:

«1. Όταν μετά από την ολική ή μερική αποδέσμευση της εγγύησης που αναφέρεται στο άρθρο 5, διαπιστωθεί ότι η χρησιμοποίηση ή/και ο προορισμός που έχει καθορισθεί δεν τηρήθηκε για όλα ή για μέρος των προϊόντων, η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους […] απαιτεί […] από τον […] επιχειρηματία την πληρωμή ποσού ίσου με το ποσό της εγγύησης που θα κατέπιπτε εάν η παράβαση είχε ληφθεί υπόψη πριν από την αποδέσμευση της εγγύησης. Το ποσό αυτό επαυξάνεται με τόκους που υπολογίζονται από την ημέρα της αποδέσμευσης έως την ημέρα που προηγείται της πληρωμής.

Η είσπραξη από την αρμόδια αρχή του ποσού που αναφέρεται στο προηγούμενο εδάφιο ισοδυναμεί με την ανάκτηση του οικονομικού πλεονεκτήματος που χορηγήθηκε αδικαιολογήτως.»

Β – *Γαλλικό αστικό δίκαιο*

13. Ο νόμος υπ' αριθ. 2008-561, της 17ης Ιουνίου 2008 [10], θέσπισε νέο γενικό καθεστώς παραγραφής, κωδικοποιηθέν στο άρθρο 2224 του Αστικού Κώδικα, κατά το οποίο:

«Οι ενοχικές και οι εμπράγματες αξιώσεις παραγράφονται με την πάροδο πενταετίας από την ημέρα κατά την οποία ο δικαιούχος έλαβε γνώση ή όφειλε να γνωρίζει τα πραγματικά περιστατικά που του επέτρεπαν να ασκήσει το δικαίωμά του».

ΙΙ – Πραγματικά περιστατικά στα οποία ανάγεται η διαφορά

14. Στις 26 Μαΐου 1999, η εταιρία Glencore έλαβε πιστοποιητικό δυνάμει του οποίου της επετράπη η εξαγωγή 3 300 τόνων χύδην κριθής ζυθοποιίας, με τη χορήγηση κοινοτικών επιστροφών.

15. Κατόπιν ελέγχου που διενεργήθηκε από τις τελωνειακές αρχές και κατά τον οποίο διαπιστώθηκαν παρατυπίες στη φόρτωση των δημητριακών στα πλοία ενόψει της εξαγωγής τους, ο Office national interprofessionnel des céréales [11] εξέδωσε βεβαίωση οφειλής κατά της Glencore για συνολικό ποσό 93 933,85 ευρώ, η οποία της κοινοποιήθηκε στις 25 Φεβρουαρίου 2004 [12].

16. Μεταξύ των μηνών Μαΐου και Σεπτεμβρίου 2000, η Glencore υπέβαλε διασαφήσεις εξαγωγής για ποσότητα 43 630,130 τόνων μαλακού σίτου παρεμβάσεως.

7 — ΕΕ 1992, L 301, σ. 17.

8 — ΕΕ 2009, L 305, σ. 5.

9 — ΕΕ 1996, L 104, σ. 13.

10 — Loi portant réforme de la prescription en matière civile (*JORF* αριθ. 141 της 18ης Ιουνίου 2008, σ. 9856) (νόμος περί μεταρρυθμίσεως της παραγραφής στις αστικές υποθέσεις).

11 — Ο εθνικός διεπαγγελματικός οργανισμός δημητριακών, απορροφηθείς πλέον από την FranceAgriMer, ήταν δημόσιος οργανισμός επιφορτισμένος με την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ αγροτικού και δασικού τομέα, τη διασφάλιση της ενημερότητας και της οργανώσεως των αγορών, καθώς και με τη διαχείριση των εθνικών και ενωσιακών ενισχύσεων.

12 — Το ποσό αυτό αναλύεται σε 60 026,91 ευρώ ως ανάκτηση επιστροφών κατά την εξαγωγή, 30 013,46 ευρώ ως κύρωση ίση με το 50 % των επιστροφών και 3 893,48 ευρώ ως ποινή με συντελεστή 15 %.

17. Οι τελωνειακές αρχές διαπίστωσαν παρατυπίες στην αποθήκευση των δημητριακών πριν από την εξαγωγή τους, με αποτέλεσμα ο Office national interprofessionnel des céréales να εκδώσει, στις 30 Νοεμβρίου 2005, τρεις βεβαιώσεις οφειλής για ποσά 113 685,40 ευρώ, 22 285,60 ευρώ και 934 598,28 ευρώ, αντιστοίχως. Οι βεβαιώσεις κοινοποιήθηκαν στην Glencore με επιστολή της 5ης Ιανουαρίου 2006.

18. Μετά την ανεπιτυχή δικαστική προσβολή των βεβαιώσεων οφειλής με τις οποίες αξιωνόταν η επιστροφή των αχρεωστήτως ληφθεισών κοινοτικών ενισχύσεων, η Glencore κατέβαλε τα αξιούμενα ποσά στις 6 Απριλίου 2010 (όσον αφορά την εξαγωγή κριθής) και στις 27 Σεπτεμβρίου 2010 (όσον αφορά την εξαγωγή μαλακού σίτου).

19. Στις 16 Απριλίου 2013, η FranceAgriMer[13] ζήτησε από την Glencore την καταβολή ποσού 289 569,05 ευρώ ως τόκων που απορρέουν από τις αδικαιολογήτως ληφθείσες ενισχύσεις[14]. Η απόφαση αυτή συνοδευόταν από νέα βεβαίωση οφειλής, για το ανωτέρω ποσό, εκδοθείσα στις 12 Απριλίου και κοινοποιηθείσα με επιστολή της 16ης Απριλίου 2013.

20. Η Glencore ζήτησε, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, την ακύρωση των αποφάσεων της 16ης Απριλίου 2013 και της βεβαιώσεως οφειλής της 12ης Απριλίου 2013 επικαλούμενη, καθόσον αφορά το δίκαιο της Ένωσης, παραγραφή της αξιώσεως τόκων δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο και τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95.

III – Προδικαστικά ερωτήματα

21. Ενόψει της ανάγκης ερμηνείας του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95, το Tribunal administratif de Melun (διοικητικό δικαστήριο του Melun, Γαλλία) αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Μπορεί να συναχθεί από την απόφαση της 9ης Μαρτίου 2012 επί της υποθέσεως C-564/10, […] Pfeifer & Langen […], ότι το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95, το οποίο θεσπίζει το καθεστώς της παραγραφής στο δίκαιο [της Ένωσης], έχει εφαρμογή σε μέτρα που αφορούν την καταβολή τόκων οι οποίοι οφείλονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 52 του κανονισμού […] 800/1999 και του άρθρου 5α του κανονισμού […] 770/96;

2) Μπορεί να θεωρηθεί ότι η αξίωση τόκων απορρέει, εκ φύσεως, από "διαρκή ή επαναλαμβανόμενη" παρατυπία η οποία παύει να υφίσταται κατά την ημέρα καταβολής της κύριας οφειλής, με συνέπεια η ημερομηνία αυτή να συνιστά την αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής της σχετικής με τους τόκους αξιώσεως;

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα 2, πρέπει ως αφετηρία της προθεσμίας παραγραφής να εκλαμβάνεται η ημέρα διαπράξεως της παρατυπίας στην οποία θεμελιώνεται η κύρια οφειλή, ή μήπως πρέπει να εκλαμβάνεται ως αφετηρία η ημέρα καταβολής της ενισχύσεως ή αποδεσμεύσεως της εγγυήσεως, η οποία συνιστά και την αφετηρία υπολογισμού των εν λόγω τόκων;

4) Πρέπει για την εφαρμογή των κανόνων παραγραφής του κανονισμού 2988/95 να θεωρείται ότι κάθε πράξη που διακόπτει την παραγραφή όσον αφορά την κύρια αξίωση διακόπτει και την παραγραφή όσον αφορά την αξίωση τόκων, ακόμη κι αν στις πράξεις που διακόπτουν την παραγραφή της κύριας αξιώσεως δεν γίνεται μνεία των εν λόγω τόκων;

13 — «Établissement national des produits de l'agriculture et de la mer», οργανισμός ο οποίος υπεισήλθε στα δικαιώματα του εθνικού διεπαγγελματικού οργανισμού δημητριακών (βλ. υποσημείωση 11 των παρουσών προτάσεων).

14 — Εξ αυτών, 263 503,05 ευρώ αντιστοιχούσαν στους τόκους επί των ενισχύσεων για τον μαλακό σίτο και 26 066 ευρώ στους τόκους επί των ενισχύσεων για την εξαγωγή κριθής.

5) Επέρχεται η λόγω συμπληρώσεως της ανώτατης προθεσμίας που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 παραγραφή εάν, εντός της προθεσμίας αυτής, ο καταβάλλων οργανισμός ζητήσει την επιστροφή της αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως χωρίς ταυτόχρονα να ζητήσει και την καταβολή των τόκων;

6) Όσον αφορά τις παραγραφές οι οποίες δεν είχαν ακόμη συμπληρωθεί κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του νόμου υπ' αριθ. 2008-561, της 17ης Ιουνίου 2008, αντικατέστησε η γενική πενταετής προθεσμία παραγραφής του άρθρου 2224 του Αστικού Κώδικα, η οποία εισήχθη στο εθνικό δίκαιο με τον ανωτέρω νόμο, την τετραετή προθεσμία παραγραφής που προβλέπεται στον κανονισμό 2988/95, κατ' εφαρμογήν της εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού;»

IV – Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

22. Η διάταξη περί παραπομπής κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 11 Νοεμβρίου 2015.

23. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν, εντός της προθεσμίας του άρθρου 23, δεύτερο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, η Glencore, η Γαλλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι οποίες παρέστησαν στην επ' ακροατηρίου συζήτηση της 9ης Ιουνίου 2016.

V – Εκτίμηση

Α – *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

24. Κρίνω σκόπιμη μια αρχική διευκρίνιση συμβάλλουσα στην κατανόηση της (όχι ιδιαιτέρως επιτυχημένης) διατυπώσεως του κρισίμου εν προκειμένω άρθρου, ήτοι του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95. Η χρήση των όρων «προθεσμία παραγραφής της δίωξης»[15] στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου μπορεί να οδηγήσει σε παρανόηση. Δεν πρόκειται, παρά τα φαινόμενα, για προθεσμία παραγραφής της «διώξεως» καθεαυτής[16], αλλά για προθεσμία εντός της οποίας πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα (εν προκειμένω, της Διοικήσεως) να ανακτήσει ό,τι αχρεωστήτως κατέβαλε στη δικαιούχο των ευρωπαϊκών πόρων εταιρία.

25. Η αποσβεστική προθεσμία αποτελεί, ως γνωστόν, τρόπο αποσβέσεως των δικαιωμάτων (ή, αλλιώς, παραγραφής των αξιώσεων, οι οποίες δεν αποτελούν παρά τη μεταφορά των δικαιωμάτων στο δικονομικό πεδίο) λόγω της αδράνειας του φορέα τους για ορισμένο χρονικό διάστημα. Το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95 επιβάλλει στη Διοίκηση ανώτατο χρονικό όριο τεσσάρων ετών (επιδεχόμενο διακοπών), από τη διάπραξη της παρατυπίας, για την ανάκτηση των ποσών που ο επιχειρηματίας έχει λάβει αχρεωστήτως. Αυτό που αποσβέννυται, επαναλαμβάνω, εάν παρέλθουν τέσσερα έτη χωρίς να ασκηθεί, είναι ακριβώς το δικαίωμα να απαιτηθεί η εν λόγω επιστροφή.

15 — Επιπλέον, ο τελευταίος αυτός όρος είναι αμφίσημος σε όλες τις εξετασθείσες γλωσσικές αποδόσεις («poursuites», στη γαλλική· «proceedings», στην αγγλική· «Verfolgung», στη γερμανική· «azioni giudiziarie», στην ιταλική· «vervolging», στην ολλανδική· «procedimento», στην πορτογαλική· και «vidta åtgärder», στη σουηδική) και θα ήταν ενδεχομένως προτιμότερο να αντικατασταθεί με κάποιον που να συνάδει περισσότερο με το διοικητικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο κανονισμός.

16 — Οι διαδικασίες (ή οι διώξεις) δεν υπόκεινται σε προθεσμίες παραγραφής, αλλά σε αποσβεστικές προθεσμίες.

26. Κρίνω σκόπιμη και μια δεύτερη παρατήρηση. Εφόσον η αρμόδια διοίκηση έχει στη διάθεσή της τέσσερα έτη προκειμένου να δράσει κατά της φερόμενης ως διαπραχθείσας παρατυπίας, η παρέμβασή της μπορεί: α) να διακόψει την προθεσμία με οποιαδήποτε πράξη διερευνήσεως της υποθέσεως η οποία περιγράφει, με επαρκή σαφήνεια, τις ενέργειες για τις οποίες υπάρχουν υπόνοιες παρατυπιών [17], με ανώτατο όριο για τη λήψη αποφάσεως τα οκτώ έτη [18], ή β) να καταλήξει σε διαταγή ή απόφαση επιβάλλουσα κάποιο από τα κατά το άρθρο 4 διοικητικά μέτρα ή κάποια εκ των προβλεπομένων στο άρθρο 5 του κανονισμού 2988/95 κυρώσεων.

27. Η τρίτη και τελευταία προκαταρκτική παρατήρησή μου αφορά ένα πραγματικό περιστατικό το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεως κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία και το οποίο, μολονότι δεν συνάγεται από τη διάταξη περί παραπομπής, ενδέχεται, εντούτοις, να είναι κρίσιμο για την έκβαση της υπό κρίση διαφοράς: η Γαλλική Κυβέρνηση επιβεβαίωσε ρητά ότι, στις περιπτώσεις ανακτήσεως κοινοτικών ενισχύσεων, η πρακτική των δημοσίων αρχών της έως το 2010 ήταν να μην αξιώνουν τόκους επί των ποσών αυτών [19].

Β – *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

1. Παρατηρήσεις των διαδίκων

28. Οι τρεις διάδικοι που υπέβαλαν παρατηρήσεις προτείνουν ομοφώνως να δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

29. Η Glencore και η Γαλλική Κυβέρνηση εκτιμούν ότι, με την απόφαση Pfeifer & Langen [20], το Δικαστήριο έκανε, εμμέσως πλην σαφώς [21], δεκτό ότι, όταν οι τόκοι οφείλονται δυνάμει δύο κανόνων του δικαίου της Ένωσης [22], η προβλεπόμενη από τον κανονισμό 2988/95 προθεσμία παραγραφής τυγχάνει εφαρμογής επί της εισπράξεως των τόκων που απορρέουν από την κύρια οφειλή.

30. Κατά την Επιτροπή, από το άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95 προκύπτει ότι η αξίωση τόκων περιλαμβάνεται μεταξύ των διοικητικών μέτρων που αποσκοπούν στη δίωξη της παρατυπίας. Η καταβολή τους προβλέπεται ρητώς στο παράγωγο δίκαιο της Ένωσης και επηρεάζει τα οικονομικά συμφέροντα της τελευταίας.

31. Επιπλέον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95 προβαίνει σε ελάχιστη εναρμόνιση προκειμένου να διασφαλισθεί ότι τα μέτρα προστασίας των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης δεν υπόκεινται σε προθεσμίες παραγραφής βραχύτερες από τις προβλεπόμενες στο άρθρο αυτό.

17 — Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2015, Pfeifer & Langen (C-52/14, στο εξής: απόφαση Pfeifer & Langen II, EU:C:2015:381, σκέψη 46).

18 — Η απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Sodiaal International (C-383/14, EU:C:2015:541), επέκτεινε, με τη σκέψη της 26, την εφαρμογή της απώτατης οκταετούς προθεσμίας παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, στα διοικητικά μέτρα κατά την έννοια του άρθρου 4 του ιδίου κανονισμού.

19 — Στις 8 Απριλίου 2010, η FranceAgriMer απέστειλε σημείωμα στο σύνολο των επιχειρηματιών του τομέα, ενημερώνοντάς τους για την αλλαγή της πολιτικής της σχετικά με τους τόκους.

20 — Απόφαση της 29ης Μαρτίου 2012, (C-564/10, στο εξής: απόφαση Pfeifer & Langen I, EU:C:2012:190).

21 — Παραπέμπουν στις σκέψεις 42 έως 47 και 50 της αποφάσεως Pfeifer & Langen I (C-564/10, EU:C:2012:190).

22 — Του άρθρου 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 και του άρθρου 5α του κανονισμού 3002/92.

2. Εκτίμηση

32. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο εάν είναι δυνατή η εξ αντιδιαστολής ερμηνεία της αποφάσεως Pfeifer & Langen I[23]. Εφόσον τούτο γίνει δεκτό, ζητεί να δοθεί απάντηση στα υπόλοιπα ερωτήματα, καθώς, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, οι τόκοι οφείλονται δυνάμει τομεακών κανόνων του δικαίου της Ένωσης.

33. Με την απόφαση Pfeifer & Langen I, το Δικαστήριο έκρινε, πράγματι, ότι ο κανονισμός 2988/95 δεν είχε εφαρμογή, διότι, στην υπόθεση εκείνη, οι τόκοι δεν οφείλονταν δυνάμει κανόνα του δικαίου της Ένωσης, αλλά δυνάμει κανόνων του εθνικού δικαίου. Είναι εύλογο και συνετό, επομένως, το αιτούν δικαστήριο να επιθυμεί να καταστεί σαφές εάν από την εν λόγω απόφαση μπορεί να συναχθεί, εξ αντιδιαστολής, η δυνατότητα εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

34. Συμμερίζομαι την άποψη των διαδίκων ότι η προτεινόμενη από το αιτούν δικαστήριο συναγωγή είναι ορθή.

35. Υπέρ του συμπεράσματος αυτού συνηγορούν, αφενός, το άρθρο 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95 (η αφαίρεση του αδικαιολογήτως αποκτηθέντος οφέλους μπορεί να συνοδεύεται από προσαύξηση του ποσού αυτού, κατά περίπτωση, με τόκους) και, αφετέρου, η απόφαση Pfeifer & Langen I, καθόσον αναφέρεται στην ενδεχόμενη ύπαρξη τομεακών ρυθμίσεων της Ένωσης που προβλέπουν την είσπραξη τόκων[24]. Στους τόκους αυτούς θα είχε εφαρμογή το καθεστώς του άρθρου 3, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού. Επιπλέον, από συστηματικής απόψεως, η ίδια απόφαση κατέστησε σαφές[25] ότι το καθεστώς παραγραφής του άρθρου 3 δεν τυγχάνει εφαρμογής επί τόκων οφειλομένων δυνάμει του εθνικού δικαίου και όχι δυνάμει τομεακής ρυθμίσεως της Ένωσης.

36. Επομένως, η ίδια η απόφαση Pfeifer & Langen I περιλαμβάνει στο διατακτικό της στοιχεία ενδεικτικά της θέσεως του Δικαστηρίου: εάν υφίσταται τομεακή ρύθμιση της Ένωσης η οποία προβλέπει την είσπραξη τόκων (οι οποίοι προστίθενται στη βασική απαίτηση περί επιστροφής των ποσών που οι επιχειρηματίες έχουν λάβει αχρεωστήτως από τον προϋπολογισμό της Ένωσης), έχουν, κατ' αρχήν, εφαρμογή οι κανόνες περί παραγραφής του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95.

37. Κατ' εφαρμογήν της προκειμένης αυτής στη διαφορά της κύριας δίκης, και λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 και το άρθρο 5α του κανονισμού 3002/92 προβλέπουν την είσπραξη τόκων (όσον αφορά το καθεστώς επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα και το καθεστώς σχετικά με τον έλεγχο της χρησιμοποιήσεως ή/και προορισμού των προϊόντων που προέρχονται από την παρέμβαση, αντιστοίχως), χωρίς όμως να περιλαμβάνουν ειδικούς κανόνες σχετικά με την παραγραφή, η είσπραξη αυτή εμπίπτει στη γενική ή διατομεακή νομοθεσία, ήτοι το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95.

38. Κατά συνέπεια, προτείνω να δοθεί στο πρώτο ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95 έχει εφαρμογή επί της εισπράξεως τόκων οι οποίοι οφείλονται δυνάμει μέτρων θεσπιζομένων σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 και το άρθρο 5α του κανονισμού 3002/92.

23 — Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95 για την είσπραξη της κύριας απαιτήσεως, η οποία αντιστοιχεί στην επιστροφή αδικαιολογήτως αποκτηθέντος από τον προϋπολογισμό της Ένωσης οφέλους, δεν έχει εφαρμογή στους τόκους που απορρέουν από την εν λόγω απαίτηση, οσάκις αυτοί οφείλονται όχι κατ' εφαρμογήν του δικαίου της Ένωσης αλλά βάσει υποχρεώσεως την οποία προβλέπει αποκλειστικώς το εθνικό δίκαιο.

24 — Σκέψη 42.

25 — Σκέψη 50.

Γ – *Επί του δευτέρου, του τρίτου, του τετάρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος*

1. Ερμηνεία των ερωτημάτων

39. Με το δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο και το πέμπτο ερώτημά του, τα οποία μπορούν να συνεξετασθούν, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί ο τρόπος με τον οποίο θα έπρεπε να εφαρμοστεί η προβλεπόμενη από το άρθρο 3 του κανονισμού 2988/95 παραγραφή επί της εισπράξεως τόκων απορρεόντων από αχρεωστήτως ληφθέντα ποσά, στο πλαίσιο των καθεστώτων επιστροφών κατά την εξαγωγή και παρεμβάσεως στα γεωργικά προϊόντα.

40. Τα ερωτήματα περιλαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης προβληθέντα ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου και επικεντρώνονται στο χρονικό σημείο από το οποίο άρχεται η προθεσμία [26] καθώς και στην επιρροή που, όσον αφορά τις προθεσμίες παραγραφής (τόσο τη γενική εξ άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, όσο και την εξαιρετική εκ του τετάρτου εδαφίου του), θα μπορούσε να ασκήσει το γεγονός ότι στα αιτήματα επιστροφής δεν γινόταν μνεία των τόκων [27].

2. Παρατηρήσεις των διαδίκων

41. Όσον αφορά το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής, η Glencore εκτιμά ότι, καθόσον η οφειλή τόκων είναι παρεπόμενη της κύριας οφειλής, η είσπραξη τόκων δεν απορρέει από διαρκή ή επαναλαμβανόμενη παρατυπία, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, λαμβανομένης υπόψη της σχετικής προς το άρθρο αυτό νομολογίας [28]. Φρονεί, επιπλέον, ότι το σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής συμπίπτει με την ημέρα διαπράξεως της παρατυπίας ή, επικουρικώς, με την ημέρα ενάρξεως της τοκογονίας, σε καμία, όμως, περίπτωση, με την ημερομηνία διαπιστώσεως της παρατυπίας ή ανακτήσεως της οφειλής [29].

42. Σε σχέση με την έλλειψη μνείας των τόκων στα αιτήματα περί επιστροφής, η Glencore υποστηρίζει ότι η πράξη με την οποία ζητείτο η καταβολή της κύριας οφειλής στερείται της απαιτούμενης από τη νομολογία ακρίβειας [30], θα ήταν δε αντίθετο προς την αρχή της ασφάλειας δικαίου να συναχθεί ότι περιελάμβανε τους τόκους, δεδομένου ότι δεν υπήρχε ρητή αναφορά σε αυτούς. Εν πάση περιπτώσει, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, οι αξιώσεις εισπράξεως τόκων είχαν ήδη παραγραφεί λόγω παρελεύσεως της τετραετούς προθεσμίας από τον χρόνο των αιτημάτων καταβολής των κυρίων οφειλών.

43. Όσον αφορά την εξαιρετική οκταετή προθεσμία παραγραφής, η Glencore διατείνεται ότι η απόφαση Sodiaal International [31] έχει επιλύσει το ζήτημα καθ' ό μέρος επιβεβαίωσε ότι η οριζόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, απώτατη ημερομηνία, έχει επίσης εφαρμογή σε μέτρο, κατά την έννοια του άρθρου 4 του ιδίου κανονισμού, αφ' ης στιγμής προβλέπεται από τομεακό κανόνα της Ένωσης. Η έλλειψη μνείας των τόκων στα αιτήματα επιστροφής των αχρεωστήτως ληφθέντων ποσών είχε ως συνέπεια την παραγραφή της σχετικής αξιώσεως, καθώς η εξαιρετική προθεσμία παραγραφής είχε παρέλθει κατά τον χρόνο της όψιμης διεκδικήσεώς τους από την FranceAgriMer.

26 — Δεύτερο και τρίτο ερώτημα.

27 — Τέταρτο και πέμπτο ερώτημα.

28 — Επικαλείται τις αποφάσεις της 11ης Ιανουαρίου 2007, Vonk Dairy Products (C-279/05, EU:C:2007:18, σκέψη 41), και Pfeifer & Langen II (C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 52).

29 — Υπενθυμίζει, συναφώς, την απόφαση Pfeifer & Langen II (C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 67), και την απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export (C-59/14, EU:C:2015:660, σκέψη 27).

30 — Επικαλείται την απόφαση Pfeifer & Langen II, (C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 40), και την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, Handlbauer (C-278/02, EU:C:2004:388, σκέψη 40).

31 — Απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015 (C-383/14, EU:C:2015:541).

44. Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, λόγω του παρεπόμενου χαρακτήρα των τόκων σε σχέση με την κύρια οφειλή και του γεγονότος ότι αυτοί απορρέουν από τη μη καταβολή της κύριας οφειλής, η προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως τόκων άρχεται από τον χρόνο καταβολής της κύριας οφειλής. Επιπλέον, καθόσον αναπτύσσει αποτελέσματα διαρκώς, ενόσω δεν εξοφλείται η κύρια οφειλή, η οφειλή τόκων συνιστά «επαναλαμβανόμενη παρατυπία» κατά την έννοια του κανονισμού 2988/95.

45. Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η ημερομηνία ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής της αξιώσεως τόκων δεν συμπίπτει με αυτήν της κύριας οφειλής, καθώς, κατά το χρονικό αυτό σημείο, δεν έχουν ακόμη παραχθεί τόκοι. Αμφισβητεί, επιπλέον, σε σχέση με τον αδιαίρετο χαρακτήρα των δύο αυτών αξιώσεων, ότι μπορεί να ληφθεί υπόψη η απόφαση Pfeifer & Langen II, η σκέψη 51 της οποίας αναφέρεται στον παρεπόμενο απλώς χαρακτήρα της αξιώσεως τόκων στην περίπτωση, διαφορετική της επίμαχης, κατά την οποία η κύρια οφειλή είχε παραγραφεί.

46. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι η οφειλή τόκων συνδέεται άρρηκτα με την παρατυπία στην οποία ανάγεται η κύρια οφειλή, η Γαλλική Κυβέρνηση προτείνει να εκληφθεί η πρώτη ως είδος κυρωτικής διοικητικής αποφάσεως αναγομένης στην κύρια οφειλή. Λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95 προβλέπει τριετή προθεσμία για την εκτέλεση της κυρωτικής αποφάσεως από τον χρόνο κατά οποίον η τελευταία κατέστη οριστική, και δεδομένου ότι η Glencore προσέβαλε, αρχικώς, ενώπιον των δικαστηρίων τις δύο επίμαχες αποφάσεις, κατέβαλε δε μεταγενέστερα τα επιβληθέντα με αυτές ποσά, η προθεσμία παραγραφής άρχισε να τρέχει από τον χρόνο της εν λόγω καταβολής.

47. Λαμβανομένου υπόψη του τελευταίου αυτού κριτηρίου, η Γαλλική Κυβέρνηση εκτιμά ότι η έλλειψη μνείας της οφειλής τόκων στο αίτημα καταβολής της κύριας οφειλής δεν ασκεί επιρροή, καθώς η προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως τόκων δεν έχει, εν προκειμένω, παρέλθει.

48. Κατά την Επιτροπή, το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95 αφορά την παραγραφή της διώξεως προς αποκατάσταση παρατυπίας, όμως, παρά τον παρεπόμενο χαρακτήρα της οφειλής τόκων, η τελευταία δεν παύει να αποτελεί αντικείμενο διαφορετικής, σε σχέση με την κύρια οφειλή, αξιώσεως. Προσθέτει ότι, εφόσον το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 επιβάλλει τον υπολογισμό τόκων για το χρονικό διάστημα που έχει μεσολαβήσει από την καταβολή του αχρεωστήτως ληφθέντος οφέλους έως την επιστροφή του, η αξίωση τόκων γεννάται στην πραγματικότητα από τον χρόνο εισπράξεως από την αρμόδια αρχή του οφειλόμενου από τον επιχειρηματία κυρίου ποσού.

49. Η Επιτροπή συμμερίζεται τη θέση της Γαλλικής Κυβερνήσεως σε σχέση με τον διαρκή χαρακτήρα της οφειλής τόκων. Εξάλλου, ως προς την απώτατη προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, η προθεσμία αυτή δεν είχε εκπνεύσει, καθόσον άρχισε να τρέχει από τον χρόνο καταβολής των κυρίων οφειλών [32].

50. Σε περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο κρίνει ότι η οφειλή τόκων δεν έχει τον χαρακτήρα διαρκούς παρατυπίας, η Επιτροπή εμμένει στον παρεπόμενο, σε σχέση με την κύρια οφειλή, χαρακτήρα της, όπερ σημαίνει ότι η διακοπή της παραγραφής, λόγω της σκοπούσας στην είσπραξη της κύριας οφειλής διώξεως, επάγεται επίσης τη διακοπή της παραγραφής σχετικά με την αξίωση εισπράξεως των τόκων.

32 — Ήτοι, στις 6 Απριλίου 2010, όσον αφορά τις ληφθείσες ενισχύσεις κατά την εξαγωγή κριθής ζυθοποιίας, και στις 27 Σεπτεμβρίου 2010, σε σχέση με τις ληφθείσες για την εξαγωγή μαλακού σίτου.

3. Εκτίμηση

α) Όσον αφορά τους τόκους και την παραγραφή της σχετικής με αυτούς αξιώσεως σύμφωνα με τον κανονισμό 2988/95

51. Στο πλαίσιο του κανονισμού 2988/95, η είσπραξη τόκων δεν συνιστά κύρωση [33], ανταποκρίνεται δε σε διπλό σκοπό: αφενός, επιδιώκεται να αποζημιωθεί η Διοίκηση η οποία στερήθηκε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει το οφειλόμενο σε αυτήν ποσό, με τους τόκους να αντιστοιχούν στην τρέχουσα αξία του αχρεωστήτως ληφθέντος από τον επιχειρηματία ποσού· δεύτερον, επιδιώκεται η αφαίρεση οποιουδήποτε τυχόν οφέλους θα αποκτούσε ο εν λόγω επιχειρηματίας ως αποδέκτης της αχρεωστήτως καταβληθείσας ενισχύσεως, σε περίπτωση που οι αχρεωστήτως καταβληθείσες παροχές ήταν άτοκες [34].

52. Όσον αφορά το νομικό καθεστώς της αξιώσεως τόκων, το Δικαστήριο αναγνώρισε, με την απόφαση Pfeifer & Langen I, τον παρεπόμενο χαρακτήρα της σε σχέση με την ανάκτηση των αχρεωστήτως εισπραχθέντων ποσών (της κύριας οφειλής) [35]. Δεν πρέπει να λησμονάται, επιπλέον, ένα δεύτερο καθοριστικό χαρακτηριστικό, ήτοι, η εκ του νόμου προέλευσή της, όταν η είσπραξη τόκων προβλέπεται από τομεακή ρύθμιση της Ένωσης (εν αντιθέσει προς την αγωγή καταβολής τόκων ίδιον του κοινού δικαίου). Όπως έχω επισημάνει, το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87 και το άρθρο 5α του κανονισμού 3002/92 περιλαμβάνουν, εν προκειμένω, ρητώς την αξίωση τόκων.

53. Η υποχρέωση αυτή, παρεπόμενη και εκ του νόμου, έχει, από πλευράς της, διπλό επακόλουθο: α) υποχρεώνει την εθνική διοίκηση να απαιτήσει τους τόκους, ακόμη και αν ο ακριβής υπολογισμός τους τελεί εν αναμονή της επιστροφής των αχρεωστήτως εισπραχθέντων ποσών (πολλαπλασιαζόμενου απλώς του ποσού αυτού με τον αντίστοιχο συντελεστή σε συνάρτηση τον χρόνο που έχει μεσολαβήσει από την καταβολή μέχρι την επιστροφή)· β) παρέχει ασφάλεια δικαίου στον παραβαίνοντα επιχειρηματία, ο οποίος γνωρίζει εκ των προτέρων τη επιτακτική υποχρέωση καταβολής τους.

54. Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της εισπράξεως των τόκων και των νομικών χαρακτηριστικών τους, η παραγραφή της αξιώσεως καταβολής τους τρέχει παράλληλα με αυτήν της κύριας αξιώσεως επί της οποίας εδράζεται, ήτοι, της επιστροφής του αχρεωστήτως ληφθέντος από τον παραβαίνοντα ποσού.

55. Το στοιχείο του παρεπόμενου χαρακτήρα συναντά, ωστόσο, εντός του καθεστώτος παραγραφής του κανονισμού 2988/95, κάποιο όριο το οποίο πρέπει πλέον να συνεκτιμάται, χωρίς να θίγεται η περαιτέρω ανάπτυξή του κατά την απάντηση στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα. Εάν, όπως συνέβη στη διαφορά της κύριας δίκης, η Διοίκηση αξιώνει, αρχικώς, μόνον την καταβολή της κύριας οφειλής, η αξίωση τόκων μπορεί να διαχωριστεί και να αποκτήσει ορισμένη αυτοτέλεια, για τους σκοπούς της παραγραφής της [36]. Οι αποφάσεις ή τα μέτρα που λαμβάνονται προκειμένου να επιτευχθεί η

33 — Βλ., Killmann, B.-R., και Glaser, S., *Verordnung (EG, EURATOM) Nr. 2988/95 über den schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Gemeinschaften – Kommentar*, NWN Neuer Wissenschaftlicher Verlag/Berliner Wissenschafts Verlag, Βιέννη/Γκρατς, 2011, σ. 95.

34 — Συμμερίζομαι την εκτίμηση αυτή της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston, στις προτάσεις της επί της υποθέσεως Pfeifer & Langen I (C-564/10, EU:C:2012:38, σημείο 64).

35 — Σκέψη 48.

36 — Η αξίωση τόκων συνδυάζει παρεπόμενα και αυτοτελή χαρακτηριστικά. Είναι παρεπόμενη στον βαθμό κατά τον οποίον απαιτείται η ύπαρξη οφειλής κεφαλαίου, παράγουσας τόκους. Ωστόσο, μετά τη γένεσή της, ενδέχεται να αποκτήσει ίδια δυναμική που να της επιτρέψει να αποτελέσει αντικείμενο συγκεκριμένων ενδίκων βοηθημάτων και δικαιοπραξιών, στο περιθώριο πλέον της κύριας οφειλής (όπως η δικαστική διεκδίκησή της, η εκχώρησή της, η ενεχυρίασή της ή η κατάσχεσή της). Η εξόφληση της τελευταίας δεν ασκεί επιρροή στους παραχθέντες τόκους, οι οποίοι εξακολουθούν να οφείλονται, εκτός και αν από το όλο πλαίσιο μπορεί να συναχθεί σαφώς η σιωπηρή άφεσή τους.

καταβολή της κύριας οφειλής υπόκεινται στην οριζόμενη από το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95 προθεσμία [37] (ή τη σχετικώς προβλεπόμενη από το εθνικό δίκαιο), ενώ, ελλείψει ρητής απαιτήσεως καταβολής τόκων, η σχετική αξίωση εξακολουθεί να υπόκειται στην εξαιρετική προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του αυτού κανονισμού.

56. Η εφαρμογή του εξαιρετικού αυτού ανωτάτου χρονικού ορίου επί της αξιώσεως εισπράξεως τόκων δικαιολογείται από τον απόλυτο χαρακτήρα μιας τέτοιας φύσεως προθεσμίας, ήτοι, η προθεσμία αυτή έχει εφαρμογή ανεξαρτήτως των δράσεων που έχουν αναληφθεί, συμπεριλαμβανομένων αυτών που έχουν διακόψει την παραγραφή. Εάν, κατά το πέρας των οκτώ ετών από τη γένεση της οφειλής τόκων, οι δράσεις αυτές δεν έχουν καταλήξει σε μέτρο ή κύρωση [38], τεκμαίρεται, σύμφωνα με τον κανόνα, ότι έχει επέλθει, eo ipso, η παραγραφή της σχετικής αξιώσεως [39].

β) Επί του χρονικού σημείου ενάρξεως της παραγραφής: διαρκής ή μεμονωμένη παρατυπία;

57. Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου (απορρέει η οφειλή τόκων από διαρκή ή επαναλαμβανόμενη παρατυπία;) φαίνεται εύλογο στο παρόν στάδιο της αναλύσεως, εφόσον, εάν δοθεί αρνητική απάντηση, τότε τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, κατά το οποίο η προθεσμία παραγραφής άρχεται από τον χρόνο παύσεως της παρατυπίας. Εάν η θέση αυτή γίνει δεκτή, η αξίωση τόκων στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης θα πρέπει να θεωρηθεί μη παραγεγραμμένη.

58. Φρονώ, ωστόσο, ότι η μη καταβολή των τόκων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί *διαρκής ή επαναλαμβανόμενη παρατυπία*. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ως «διαρκής ή επαναλαμβανόμενη» παρατυπία κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, πρέπει να νοείται η διαπραχθείσα από επιχειρηματία ο οποίος αντλεί οικονομικά οφέλη από ένα σύνολο όμοιων πράξεων που συνιστούν παράβαση της ίδιας διατάξεως του δικαίου της Ένωσης [40].

59. Εκκινώντας από την προκείμενη αυτή, πλείονες λόγοι συνηγορούν υπέρ της αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα. Πρώτον, η αξίωση τόκων δεν απορρέει ευθέως από παράβαση νομικού κανόνα της Ένωσης. Οι *παρατυπίες* στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 είναι ουσιαστικής τάξεως, ήτοι, προϋποθέτουν ισάριθμες παραβάσεις (χρονικά διαρκείς ή επαναλαμβανόμενες) του διέποντος τις ενισχύσεις ουσιαστικού καθεστώτος. Η διάπραξη των *ουσιαστικών* αυτών παραβάσεων, μέσω των οποίων ο παραβαίνων επιχειρηματίας άντλησε αχρεωστήτως το οικονομικό όφελος, έχει ως συνέπεια να γεννάται η υποχρέωση εξοφλήσεως της κύριας οφειλής μετά τόκων, η μη καταβολή, ωστόσο, των τελευταίων δεν συνιστά, αφεαυτής, νέα παράβαση ή παρατυπία.

60. Δεύτερον, ακόμη και αν η μη καταβολή του κεφαλαίου και των τόκων εθεωρείτο αθέτηση νομίμου υποχρεώσεως, τα αποκομισθέντα από τον παραβαίνοντα οικονομικά οφέλη δεν θα προέρχονταν από ένα σύνολο όμοιων πράξεων, καθώς η οφειλή τόκων δεν είναι απόρροια πλειόνων πράξεων. Η καθημερινή αύξησή τους, ενόσω δεν καταβάλλονται, οφείλεται, όπως έχω ήδη επισημάνει, στην

37 — Η απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Sodiaal International (C-383/14, EU:C:2015:541, σκέψη 33), επέκτεινε, πέραν του γράμματος του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/92, την εφαρμογή της εκ του άρθρου αυτού απώτατης οκταετούς προθεσμίας παραγραφής στα μέτρα του άρθρου του 4 (που αναφέρεται στην κύρωση).

38 — Εκτός και αν έχει ανασταλεί μετά από άσκηση ποινικής διώξεως, για τα αυτά πραγματικά περιστατικά, κατά του οικονομικού φορέα, υπό τους όρους του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού 2988/95, στο οποίο παραπέμπει το καθεστώς της εξαιρετικής προθεσμίας.

39 — Η προσέγγιση αυτή δεν αντίκειται, κατά τα λοιπά, στη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο, όσον αφορά το ζήτημα της παραγραφής, έχει απλώς αναγνωρίσει, τουλάχιστον μέχρι στιγμής, τον παρεπόμενο χαρακτήρα της οφειλής τόκων επί του κεφαλαίου σε περίπτωση παραγραφής της αξιώσεως επί του τελευταίου. Βλ. απόφαση Pfeifer & Langen I (C-564/10, EU:C:2012:190, σκέψη 51).

40 — Βλ. απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007, Vonk Dairy Products (C-279/05, EU:C:2007:18, σκέψη 41).

αντισταθμιστική τους φύση έναντι της μειώσεως της ονομαστικής αξίας του ληφθέντος από τον παραβαίνοντα ποσού, κάτι για το οποίο απαιτείται αναπροσαρμογή σε καθημερινή βάση. Η εν εξελίξει αυτή διαδικασία υπολογισμού δεν σημαίνει ότι ο επιχειρηματίας παραβαίνει κάθε ημέρα τον ίδιο κανόνα του δικαίου της Ένωσης, πραγματοποιώντας πράξη παρόμοια με τη χθεσινή.

61. Μη γενομένης, επομένως, δεκτής της θέσεως περί διαρκούς ή επαναλαμβανόμενης παρατυπίας, από ποιο χρονικό σημείο αρχίζει να τρέχει η προθεσμία για την παραγραφή της αξιώσεως της Διοικήσεως περί καταβολής τόκων; Σε περίπτωση μεμονωμένων παρατυπιών (ως εν προκειμένω) το Δικαστήριο έχει διασαφηνίσει ότι η προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από τη διάπραξή τους εφόσον υφίσταται πράξη ή παράλειψη οικονομικού φορέα που να συνιστά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και ζημία, πραγματική ή δυνητική, στον προϋπολογισμό της Ένωσης[41]. Κατ' επέκταση, γίνεται δεκτό, βάσει της ίδιας αυτής νομολογίας, ότι η προθεσμία παραγραφής αρχίζει να τρέχει από το χρονικό σημείο κατά το οποίο όχι μόνο έχει διαπραχθεί η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, αλλά και έχει επέλθει η ζημία στον προϋπολογισμό της Ένωσης[42].

62. Κατά το Δικαστήριο, η προθεσμία παραγραφής δεν αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία η Επιτροπή (ή, εν προκειμένω, η αρμόδια εθνική αρχή) διαπίστωσε το σφάλμα[43], αλλά από την ημέρα κατά την οποία διαπράχθηκε η παρατυπία.

63. Από την έκθεση των πραγματικών περιστατικών δεν συνάγεται με σαφήνεια εάν η καταβολή της επιστροφής κατά την εξαγωγή κριθής και της ενισχύσεως κατά την εξαγωγή μαλακού σίτου έλαβαν χώρα πριν ή μετά τη διάπραξη των παρατυπιών. Το χρονικό σημείο ενάρξεως της προθεσμίας παραγραφής της αξιώσεως τόκων θα ήταν είτε η ημερομηνία διαπράξεως της παραβάσεως (εάν ήταν μεταγενέστερη της καταβολής της επιστροφής ή της ενισχύσεως) είτε αυτή της καταβολής (εάν αυτή ήταν μεταγενέστερη της ουσιαστικής παραβάσεως), καθώς μόνο σε ένα εκ των δύο αυτών χρονικών σημείων θα μπορούσε να έχει διαπραχθεί η παρατυπία[44].

64. Κατά την κρίση μου, η αποδέσμευση της εγγυήσεως (στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο με το τρίτο ερώτημά του) δεν είναι κρίσιμη για τους σκοπούς του καθορισμού του χρονικού σημείου ενάρξεως της προθεσμίας για τη διεκδίκηση των τόκων. Όπως απορρέει από το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού 3665/87, «ο δικαιούχος επιστρέφει τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά [...] τα οποία προσαυξάνονται με τόκο που υπολογίζεται με βάση τον χρόνο που διέρρευσε μεταξύ της καταβολής και της απόδοσης του ποσού». Είναι αληθές ότι η ίδια αυτή διάταξη, στο στοιχείο της β' θεσπίζει ειδικό κανόνα υπολογισμού, χωρίς όμως αυτός να εισαγάγει νέα αφετηρία παραγραφής: πρόκειται απλώς για κριτήριο υπολογισμού των τόκων σε περίπτωση που έχει συσταθεί εγγύηση[45].

65. Εν τέλει, η προθεσμία για τη διεκδίκηση της κύριας οφειλής καθώς και η προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως τόκων αρχίζουν να τρέχουν από τη διάπραξη κάθε παρατυπίας, χωρίς να παρατηρείται εν προκειμένω διαρκής ή επαναλαμβανόμενη παρατυπία, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95.

41 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export (C-59/14, EU:C:2015:660, σκέψη 24).

42 — Όπ.π (σκέψη 29 και διατακτικό της αποφάσεως).

43 — Βλ. αποφάσεις της 2ας Δεκεμβρίου 2004, José Martí Peix κατά Επιτροπής (C-226/03 P, EU:C:2004:768, σκέψεις 25 και 26), και Pfeifer & Langen II (C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψη 67).

44 — Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Firma Ernst Kollmer Fleischimport und -export (C-59/14, EU:C:2015:660, σκέψη 26).

45 — Στην περίπτωση της Glencore, εφόσον η εγγύηση έχει αποδεσμευθεί, οι τόκοι θα έπρεπε να υπολογιστούν από την ημερομηνία αποδεσμεύσεώς της μέχρι την ημέρα που προηγείτο της καταβολής του αντιστοιχούντος στην εγγύηση ποσού πλέον των τόκων αυτών (άρθρο 11, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 3665/87).

γ) Επί της μη απαιτήσεως καταβολής των τόκων

66. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί η επιρροή που ασκεί επί της προθεσμίας παραγραφής η έλλειψη μνείας των τόκων στο αίτημα καταβολής της κύριας οφειλής. Το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν, υπό το πρίσμα αυτό, τόσο την προθεσμία του πρώτου εδαφίου του άρθρου 3, παράγραφος 1 («γενική προθεσμία» τεσσάρων ετών, ή πλέον, εφόσον ούτως ορίζεται από το εθνικό δίκαιο), του κανονισμού 2988/95 όσο και αυτήν του τετάρτου εδαφίου («εξαιρετική προθεσμία» οκτώ ετών).

67. Σκοπός της γενικής προθεσμίας είναι η παροχή ασφάλειας δικαίου στους οικονομικούς φορείς[46], ούτως ώστε αυτοί να είναι σε θέση να γνωρίζουν ποιες από τις πράξεις τους έχουν οριστικοποιηθεί και ποιες μπορούν ακόμη να αποτελέσουν το αντικείμενο διώξεως[47]. Δεν διακρίνω κάποιο κώλυμα για την επέκταση της νομολογίας αυτής στην εξαιρετική προθεσμία παραγραφής, καθώς εισάγει απόλυτο ανώτατο όριο το οποίο κατατείνει σε μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου.

68. Η αξίωση τόκων επί οφειλής απορρέουσας από αχρεώστητη λήψη ενισχύσεων από τον προϋπολογισμό της Ένωσης υπόκειται, κατ' αρχήν, στη γενική προθεσμία παραγραφής και το νομικό καθεστώς που τη διέπει. Για τον λόγο αυτόν, η παραγραφή υπόκειται σε διακοπές, όπως αυτές προβλέπονται από το άρθρο 3, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, και οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να αρχίζει να τρέχει, μετά από κάθε διακοπή, νέα τετραετής προθεσμία.

69. Εν προκειμένω, σύμφωνα με την έκθεση των πραγματικών περιστατικών της διατάξεως περί παραπομπής, οι γαλλικές τελωνειακές αρχές είχαν προβεί, κατά τα έτη 2001 (σε σχέση με την κριθή) και 2003 (σε σχέση με τον μαλακό σίτο), σε ισάριθμους ελέγχους. Εάν οι έλεγχοι αυτοί πληρούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις (είχαν προηγηθεί οι δέουσες κοινοποιήσεις, ήταν αρκούντως σαφείς κατά τη διερεύνηση των αντιστοίχων παρατυπιών και δεν είχαν γενικό απλώς χαρακτήρα)[48], όπερ απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «διώξεις» κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95. Καθόσον δε αμφότεροι διενεργήθηκαν εντός της γενικής προθεσμίας παραγραφής, η τελευταία διεκόπη τόσο σε σχέση με την επιστροφή της κύριας απαιτήσεως όσο και σε σχέση με την καταβολή των τόκων, λόγω του παρεπόμενου χαρακτήρα τους σε σχέση με την κύρια οφειλή.

70. Η έκδοση των βεβαιώσεων οφειλής του 2004 (για την κριθή) και του 2005 (για τον μαλακό σίτο) θα μπορούσε να έχει οδηγήσει σε νέα διακοπή της προθεσμίας, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95. Θα μπορούσε να αμφισβητηθεί το κατά πόσον, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των εν λόγω βεβαιώσεων οφειλής, διεκόπη μόνον η παραγραφή της αξιώσεως καταβολής των κυρίων ποσών, καθώς στις βεβαιώσεις αυτές δεν υπήρχε μνεία περί των τόκων. Ωστόσο, εν πάση περιπτώσει, η διαμάχη αυτή είναι άνευ περιεχομένου, καθώς ουδέποτε εξεδόθη απόφαση σχετικά με τους τόκους εντός της οκταετούς περιόδου (υπολογιζομένης από τη διάπραξη της παρατυπίας), η οποία αποτελεί το απόλυτο όριο κατά το τέταρτο εδάφιο του ιδίου αυτού άρθρου και παραγράφου, όπως επισήμανα σε προηγούμενα σημεία των παρουσών προτάσεων.

71. Η προκείμενη ότι οι αξιώσεις πρέπει να ασκούνται εντός της αποσβεστικής προθεσμίας ισχύει και για τη δημόσια διοίκηση, έστω και αν τα δικαιώματα ή οι υποχρεώσεις της εδράζονται στον νόμο. Οι εθνικές αρχές οι οποίες, ως εν προκειμένω, έχουν αμελήσει πέραν των οκτώ ετών την υποχρέωσή τους να απαιτήσουν την καταβολή των τόκων δεν μπορούν, κατόπιν τούτου, να τους αξιώνουν επ'

46 — Αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 2004, Handlbauer (C-278/02, EU:C:2004:388, σκέψη 40), και της 28ης Οκτωβρίου 2010, SGS Belgium κ.λπ. (C-367/09, EU:C:2010:648, σκέψη 68).

47 — Αποφάσεις Pfeifer & Langen II (C-52/14, EU:C:2015:381, σκέψεις 24 και 64), και της 3ης Σεπτεμβρίου 2015, Sodiaal International (C-383/14, EU:C:2015:541, σκέψη 30).

48 — Αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 2004, Handlbauer (C-278/02, EU:C:2004:388, σκέψη 40), και της 28ης Οκτωβρίου 2010, SGS Belgium κ.λπ. (C-367/09, EU:C:2009:648, σκέψη 69).

αόριστον, κατά παράβαση του απολύτου χαρακτήρα της εξαιρετικής προθεσμίας του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95. Κάτι τέτοιο δεν θα επιδρούσε αρνητικά μόνο στην ασφάλεια δικαίου των επιχειρηματιών, αλλά θα διασάλευε και την ισορροπία, επιτευχθείσα από τον νομοθέτη στον εν λόγω κανονισμό, μεταξύ της προστασίας των οικονομικών της Ένωσης και της επιδιωκόμενης ασφάλειας δικαίου.

72. Δεν ασκεί επιρροή, στο πλαίσιο αυτό, το γεγονός ότι η μη διεκδίκηση των τόκων οφείλεται, όπως αναγνώρισε η Γαλλική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις της εθνικής πολιτικής, οι οποίες είχαν διατηρηθεί έως το 2010. Τουναντίον, το στοιχείο αυτό καθιστά δυσχερέστερη τη δικονομική της θέση, καθώς οι κατευθύνσεις αυτές παρέβλεπαν τις επιβαλλόμενες από τους τομεακούς κανονισμούς υποχρεώσεις ανακτήσεως τόσο της κύριας οφειλής όσο και των οφειλομένων κατά περίπτωση τόκων.

73. Η γαλλική διοίκηση δεν μπορούσε, επομένως, εφόσον η ίδια είχε δημιουργήσει την κατάσταση αυτή, να μετακυλίσει την ευθύνη της στους οικονομικούς φορείς ζητώντας τους, μετά την παρέλευση πλέον της οκταετούς εξαιρετικής προθεσμίας (συμπεριλαμβανομένων των διακοπών στις οποίες αναφέρθηκα προηγουμένως), να καταβάλουν τόκους τους οποίους η ίδια είχε εξαρχής επιλέξει να μη διεκδικήσει.

74. Ο επαγγελματισμός που πρέπει να διακρίνει τη δράση των δημοσίων αρχών συνάδει απολύτως, κατά τα λοιπά, με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία επισημαίνει το γενικό καθήκον επιμέλειας κατά τον έλεγχο της νομότυπης καταβολής των πληρωμών που βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Καθήκον που απορρέει από την ευρύτερη υποχρέωση που υπέχουν, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη, κατά το οποίο οφείλουν να λαμβάνουν κάθε μέτρο «ικανό να διασφαλίσει την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή προκύπτουν από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης». Μεταξύ των τελευταίων περιλαμβάνονται τα μέτρα προς αποκατάσταση των παρατυπιών[49], καθώς επίσης εκείνα στα οποία ανάγεται η οφειλή τόκων, εφόσον ούτως προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης.

75. Τυχόν αποδοχή ότι τα κράτη μέλη μπορούν να διαθέτουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, για την ανάληψη δράσεως σε σχέση με την είσπραξη των τόκων, θα μπορούσε, εν τέλει, να ενθαρρύνει ενδεχόμενη απραξία των εθνικών αρχών ως προς τη διεκδίκηση των αναγομένων στις παρατυπίες τόκων, αφήνοντας παράλληλα τους επιχειρηματίες έκθετους, σε μακρά και απροσδιόριστη περίοδο ανασφάλειας δικαίου[50].

76. Εν συνόψει, φρονώ ότι, σε περίπτωση που έχουν θεσπιστεί μέτρα εκτελέσεως κατά την έννοια του άρθρου 4 του κανονισμού 2988/95, με τα οποία αξιώνεται η εξόφληση της κύριας οφειλής, η έλλειψη μνείας, στα εν λόγω μέτρα, της υποχρεώσεως καταβολής τόκων έχει ως αποτέλεσμα η αξίωση εισπράξεώς τους να υπόκειται στην εξαιρετική προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του ιδίου κανονισμού.

49 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Cruz & Companhia (C-341/13, EU:C:2014:2230, σκέψη 62 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

50 — Όπ.π.

Δ – *Επί του έκτου προδικαστικού ερωτήματος*

1. Παρατηρήσεις των διαδίκων

77. Κατά την Glencore, η προθεσμία του άρθρου 3, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95 δεν μπορεί να αντικατασταθεί από αυτήν του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα, όπως έχει τροποποιηθεί με τον νόμο 2008-561. Κατά την άποψή της, δεν συντρέχει καμία εκ των δύο περιπτώσεων στις οποίες αναγνωρίστηκε η δυνατότητα αυτή από το Δικαστήριο, ήτοι: α) να προβλέπεται από το εθνικό δίκαιο προθεσμία παραγραφής της αξιώσεως επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθεισών ευρωπαϊκών ενισχύσεων (κατά την Glencore το άρθρο αυτό του γαλλικού Αστικού Κώδικα θα αποτελούσε κανόνα γενικού χαρακτήρα, και όχι ειδικού)[51], και β) να υφίσταται νομολογιακή πρακτική αρκούντως προβλέψιμη, σε σχέση με τη νέα διατύπωση του άρθρου αυτού[52].

78. Η Glencore ισχυρίζεται, περαιτέρω, ότι η κατ' αναλογίαν υπαγωγή των παρατυπιών που σημειώθηκαν το 1999 και 2000 στην πενταετή προθεσμία παραγραφής του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα, εισαχθείσα το 2008, θα προσέκρουε στην ασφάλεια δικαίου.

79. Η Γαλλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή τάσσονται υπέρ της καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα.

80. Κατά την πρώτη, θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη, αφενός, ότι, κατά τον χρόνο διαπράξεως των παρατυπιών, το άρθρο 2277 του γαλλικού Αστικού Κώδικα προέβλεπε πενταετή προθεσμία παραγραφής κάθε αξιώσεως τόκων επί δανειζόμενου κεφαλαίου και, κατά τρόπο γενικότερο, κάθε αξιώσεως επί ετησίως καταβλητέων ποσών, όπως είναι οι επίμαχες οφειλές τόκων. Αφετέρου, εκτιμά ότι η (νέα) πενταετής προθεσμία, καθιερωθείσα το 2008, συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, καθώς τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να επεκτείνουν τις προθεσμίες του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 2988/95, δυνατότητα που έχει επιβεβαιωθεί από το Δικαστήριο[53] και θα ήταν, εν προκειμένω αναλογική[54].

81. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν μεγαλύτερες προθεσμίες απορρέουσες από κανόνες του κοινού δικαίου[55]. Προσθέτει ότι, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η επιμήκυνση της προθεσμίας παραγραφής και η άμεση εφαρμογή της δεν συνεπάγονται προσβολή των δικαιωμάτων του άρθρου 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, αντιστοίχου προς το άρθρο 49 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης[56]. Καταλήγει αναφέροντας ότι, όσον αφορά την ασφάλεια δικαίου, οι οικονομικοί φορείς δεν μπορούν δικαιολογημένα να τρέφουν προσδοκίες για τη διατήρηση υφισταμένης καταστάσεως η οποία μπορεί να μεταβληθεί με αποφάσεις που λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεώς τους[57].

51 — Επικαλείται την απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, Ze Fu Fleischhandel και Vion Trading (C-201/10 και C-202/10, EU:C:2011:282, σκέψεις 46 και 53).

52 — Όπ.π. (EU:C:2011:282, σκέψεις 29 και 33) και απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Cruz & Companhia (C-341/13, EU:C:2014:2230, σκέψεις 56 και 57).

53 — Αποφάσεις της 29ης Ιουλίου 2009, Josef Vosding Schlacht-, Kühl- und Zerlegebetrieb κ.λπ. (C-278/07 έως C-280/07, EU:C:2009:38, σκέψη 42)· της 5ης Μαΐου 2011, Ze Fu Fleischhandel και Vion Trading (C-201/10 και C-202/10, EU:C:2011:282, σκέψη 25), και της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Cruz & Companhia (C-341/13, EU:C:2014:2230, σκέψη 54).

54 — Απόφαση της 5ης Μαΐου 2011, Ze Fu Fleischhandel και Vion Trading (C-201/10 και C-202/10, EU:C:2011:282, σκέψη 37).

55 — Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2009, Josef Vosding Schlacht-, Kühl- und Zerlegebetrieb κ.λπ. (C-278/07 έως C-280/07, EU:C:2009:38, σκέψη 47).

56 — Απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2015, Tarico (C-105/14, EU:C:2015:555, σκέψη 57).

57 — Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1996, Lubella (C-64/95, EU:C:1996:388, σκέψη 31).

2. Εκτίμηση

82. Με το έκτο και τελευταίο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν υφίσταται κάποιου είδους κώλυμα στο δίκαιο της Ένωσης για την εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης της πενταετούς προθεσμίας παραγραφής του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα.

83. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που έχω προτείνει να δοθεί στο τέταρτο και τοπέμπτο ερώτημα, οι ακόλουθες παρατηρήσεις έχουν επικουρικό απλώς χαρακτήρα, για την περίπτωση που δεν γίνει δεκτή η πρότασή μου και αναγνωριστεί ότι η αξίωση τόκων αποτελεί μέτρο εκτελέσεως, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 2988/95.

84. Δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 3, του ιδίου κανονισμού, το καθεστώς σχετικά με τη διάρκεια των προθεσμιών παραγραφής που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου αυτού έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα προς αυτό που τα κράτη μέλη μπορούν να εγκαθιδρύουν στις εθνικές έννομες τάξεις τους. Όπως έχουν επισημάνει οι μετέχοντες στην παρούσα διαδικασία, η νομολογία του Δικαστηρίου έχει αναγνωρίσει στα κράτη μέλη ευρεία διακριτική ευχέρεια ως προς τον καθορισμό μεγαλύτερων προθεσμιών παραγραφής τις οποίες προτίθενται να εφαρμόσουν σε περιπτώσεις παρατυπιών που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης, προθεσμίες που μπορούν να προκύπτουν, επιπλέον, από διατάξεις του κοινού δικαίου και να είναι προγενέστερες της ημερομηνίας θέσεως σε ισχύ του κανονισμού 2988/95 [58], ή μεταγενέστερες αυτού [59].

85. Όσον αφορά το γαλλικό δίκαιο, από τα διαβιβασθέντα έγγραφα προκύπτει κάποια ασυμφωνία μεταξύ του Tribunal administratif de Melun (διοικητικού δικαστηρίου του Melun) και της Γαλλικής Κυβερνήσεως: το πρώτο αρνείται την ύπαρξη, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, κανόνα του εθνικού δικαίου δυνάμενου να αντικαταστήσει την τετραετή προθεσμία του κανονισμού 2988/95, καθώς η γενικώς ισχύουσα κατά τον χρόνο εκείνο προθεσμία ήταν τριακονταετής, διάρκεια η οποία έχει ρητώς απορριφθεί από το Δικαστήριο ως ακατάλληλη για τέτοιου είδους αντικατάσταση [60]· η Γαλλική Κυβέρνηση επικαλείται, αντιθέτως, το άρθρο 2277 του Αστικού Κώδικα, το οποίο προέβλεπε, ήδη κατά τον χρόνο εκείνο, πενταετή προθεσμία παραγραφής όλων των αξιώσεων τόκων επί δανειζόμενου κεφαλαίου.

86. Καθ' ο μέρος πρόκειται για ζήτημα εθνικού δικαίου, δεν απόκειται στο Δικαστήριο, αλλά στο αιτούν δικαστήριο να εντοπίσει τον κανόνα της εθνικής εννόμου τάξεώς του που μπορεί να αντικαταστήσει καταλλήλως την προθεσμία παραγραφής του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 2988/95. Επιπλέον, θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα εάν στο γαλλικό δίκαιο υφίσταται κανόνας του διοικητικού δικαίου που να διέπει τις προθεσμίες παραγραφής των οφειλών ιδιωτών, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών φορέων, έναντι της δημόσιας διοικήσεως. Σε αντίθετη περίπτωση, και εντός των ορίων της ενότητας της διαδικασίας, το αιτούν δικαστήριο θα όφειλε ομοίως να εξετάσει την επιχειρηματολογία που προέβαλε η Γαλλική Κυβέρνηση στο πλαίσιο της υπό κρίση προδικαστικής παραπομπής.

87. Σε κάθε περίπτωση, καθόσον τα δύο άρθρα του γαλλικού Αστικού Κώδικα (ήτοι, το παλαιό άρθρο 2277, σε ισχύ κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, και το νέο άρθρο 2224, σε αντικατάσταση της γενικής τριακονταετούς προθεσμίας) προβλέπουν πενταετή προθεσμία, εκτιμώ ότι αμφότερα πληρούν το κριτήριο της αναλογικότητας. Η αύξηση κατά μόλις ένα έτος, σε σχέση με την οριζόμενη στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 3 του κανονισμού 2988/95 προθεσμία, δεν βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο προκειμένου να δίδεται η δυνατότητα στις εθνικές αρχές να διώκουν

58 — Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Cruz & Companhia (C-341/13, EU:C:2014:2230, σκέψεις 55 και 56 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

59 — Όπ.π. (EU:C:2014:2230, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

60 — Απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, Chambre de commerce και d'industrie de l'Indre (C-465/10, EU:C:2011:867, σκέψεις 65 και 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

τις παρατυπίες που θίγουν τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης (σκοπός την επίτευξη του οποίου επιδιώκει η ανάκτηση του αδικαιολογήτως κτηθέντος οφέλους και η είσπραξη των παραχθέντων τόκων), ούτε ενθαρρύνει την απραξία των εν λόγω αρχών ως προς τη δίωξη των παρατυπιών αυτών [61].

88. Όσον αφορά την ασφάλεια δικαίου, εκτιμώ ότι, μετά την απόρριψη της δυνατότητας εφαρμογής της τριακονταετούς προθεσμίας, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το επιχείρημα ότι η εφαρμογή της νέας πενταετούς προθεσμίας του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα παραβιάζει την εν λόγω αρχή (θέση της Glencore). Τα μέτρα που ελήφθησαν κατά των διαπιστωθεισών παρατυπιών, ως προς τις ενισχύσεις κατά την εξαγωγή κριθής και μαλακού σίτου, ανατρέχουν στα έτη 2004 και 2005 [62], αντιστοίχως, και είχαν, σε κάθε περίπτωση, διακόψει την τότε ισχύουσα τριακονταετή παραγραφή. Μετά τη θέσπισή τους, τα μέτρα δεν ενέπιπταν πλέον στο πεδίο της παραγράφου 1, αλλά σε αυτό της παραγράφου 2, του άρθρου 3, του κανονισμού 2988/95.

89. Πράγματι, ο υπολογισμός της προθεσμίας παραγραφής των αξιώσεων εισπράξεως τόκων (ως πράξεων εκτελέσεως των μέτρων ανακτήσεως της κύριας οφειλής) θα έπρεπε να αρχίσει από την ημερομηνία αυτή, λαμβανομένων υπόψη όλων των παραγόντων που θα μπορούσαν να τη διακόψουν, όπως η άσκηση προσφυγής ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και η καταβολή της κύριας οφειλής. Συναφώς, από τη δικογραφία [63] προκύπτει ότι ασκήθηκε προσφυγή κατά των μέτρων ενώπιον των γαλλικών διοικητικών δικαστηρίων, γεγονός που θα διέκοπτε, με τη σειρά του, την προθεσμία παραγραφής της εκτελέσεως των μέτρων έως το 2010, χρόνος κατά τον οποίον είχε πραγματοποιηθεί η καταβολή. Κατά το έτος αυτό είχε ήδη εφαρμογή ο νέος κανόνας παραγραφής του κοινού δικαίου εκ του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα.

90. Κατά συνέπεια, εκτιμώ ότι, υπό τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή των προθεσμιών παραγραφής του άρθρου 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα οι οποίες δεν είχαν ακόμη παρέλθει κατά την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του νόμου 2008-561.

VI – Πρόταση

91. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Tribunal administratif de Melun (διοικητικού δικαστηρίου του Melun, Γαλλία) ως εξής:

«1) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2988/95 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1995, σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, έχει εφαρμογή επί της εισπράξεως τόκων οι οποίοι οφείλονται δυνάμει μέτρων θεσπιζόμενων σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΟΚ) 3665/87 της Επιτροπής, της 27ης Νοεμβρίου 1987, για κοινές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή για τα γεωργικά προϊόντα, και το άρθρο 5α του κανονισμού (ΕΟΚ) 3002/92 της Επιτροπής, της 16ης Οκτωβρίου 1992, περί θεσπίσεως κοινών λεπτομερών κανόνων για τον έλεγχο της χρησιμοποίησης ή/και του προορισμού των προϊόντων που προέρχονται από την παρέμβαση.

2) Σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, η αξίωση καταβολής τόκων για έκαστη εκ των δύο κυρίων οφειλών:

— δεν απορρέει από διαρκή ή επαναλαμβανόμενη παρατυπία, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, και

61 — Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2014, Cruz & Companhia (C-341/13, EU:C:2014:2230, σκέψεις 61 και 62).

62 — Μολονότι στην περίπτωση του μαλακού σίτου τα μέτρα του 2005 κοινοποιήθηκαν τον Ιανουάριου του 2006.

63 — Συγκεκριμένα, από το υποβληθέν από την Glencore υπόμνημα παρατηρήσεων, χωρίς κανείς εκ των λοιπών διαδίκων να το αντικρούσει.

— παραγράφεται, μετά την παρέλευση της οκταετούς προθεσμίας του άρθρου 3, παράγραφος 1, τέταρτο εδάφιο, του κανονισμού 2988/95, προθεσμία που αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία διαπράξεως της παρατυπίας επί της οποίας εδράζεται η υποχρέωση καταβολής της κύριας οφειλής.

3) Το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή των προβλεπομένων από το άρθρο 2224 του γαλλικού Αστικού Κώδικα προθεσμιών παραγραφής οι οποίες δεν είχαν ακόμη παρέλθει κατά την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του νόμου 2008-561.»